

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA
NACIONALNI KURIKULUM NASTAVNOGA PREDMETA
FILOZOFIJA

PRIJEDLOG NAKON JAVNE RASPRAVE

Prosinac 2017.

NIJE ELEKTRONIZIRANO

Pregled sadržaja

A. OPIS PREDMETA FILOZOFIJA

A.1. SVRHA UČENJA I POUČAVANJA PREDMETA

A.2. POVEZANOST S VRIJEDNOSTIMA I OSTVARIVANJEM CILJEVA

A.3. VRIJEDNOSTI I NAČELA UČENJA I POUČAVANJA

A.4. MJESTO PREDMETA U CJELOKUPNOM KURIKULUMU

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA PREDMETA FILOZOFIJA

C. DOMENE U ORGANIZACIJI PREDMETNOG KURIKULUMA FILOZOFIJE

C.1. OPIS DOMENA

C.2. OPISI POJEDINIH DOMENA

C.2.1. Postojanje i svijet

C.2.2. Spoznaja i znanje

C.2.3. Djelovanje i orijentacija

C.2.4. Društvo i politika

C.2.5. Stvaralaštvo i umjetnost

C.2.6. Znanost i objašnjenje

C.2.7. Um i tijelo

C.2.8. Jezik i značenje

D. ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI, RAZINE USVOJENOSTI I RAZRADA ISHODA PO DOMENAMA

E. POVEZANOST PREDMETA S DRUGIM ODGOJNO-OBRAZOVNIM PODRUČJIMA, MEĐUPREDMETNIM TEMAMA I PREDMETIMA

F. UČENJE I POUČAVANJE PREDMETA FILOZOFIJA

F.1. Iskustva učenja

F.2. Uloga učitelja i nastavnika

F.3. Materijali i izvori

F.4. Okruženje

F.5. Određeno vrijeme

F.6. Grupiranje djece i učenika

G. VREDNOVANJE ODGOJNO-OBRAZOVNIH ISHODA U PREDMETU FILOZOFIJA

A. OPIS PREDMETA FILOZOFIJA

A.1. SVRHA UČENJA I POUČAVANJA PREDMETA

Filozofija potiče propitivanje čovjeka, svijeta i života vodeći se težnjom za spoznajom istine i dovodeći u pitanje prihvaćena vjerovanja. Susret s filozofijom je sustavan i logički utemeljen dijalog u kojemu je glavni kriterij oslanjanje na razum koji je i sam predmet filozofskog promišljanja. Učenje i poučavanje filozofije je prije svega uvod u filozofski/e način/e mišljenja. Pojam filozofije mijenjao je svoja značenja od antike do danas, no svim filozofskim naporima zajednička je refleksivna praksa.

Prva svrha učenja i poučavanja filozofije je sustavno razvijati, poticati i njegovati refleksivnost. Tek razvijanjem te sposobnosti čovjek postaje slobodan čovjek – onaj koji će tražiti razloge za prihvaćanje ponuđenih mu istina, koji propituje utemeljenje sugeriranih mu djelovanja i/ili vrijednih težnji. Takav čovjek sposoban je autonomno misliti i djelovati.

Uži smisao učenja i poučavanja filozofije je refleksija sadržaja koji su između ostalog predmeti pouke na ostalim nastavnim predmetima, a koji se ne mogu ispitivati metodama tih znanosti.

Krajnja je svrha učenja i poučavanja filozofije omogućiti da učenik razvije onu vrstu dubokog razumijevanja kojemu neka teorija ili nečije učenje samo daje oblik.

A.2. POVEZANOST S VRIJEDNOSTIMA I OSTVARIVANJEM CILJEVA

Učenjem i poučavanjem filozofije stječu se znanja i usvajaju vrijednosti nužne za razvoj svjesne i odgovorne osobe i građanina koji promišlja, djeluje i stvara. Njome se njeguje individualnost i posebnost učenika kao ravnopravnog člana društva i zajednice.

Filozofija je usmjerena na razvijanje sposobnosti učenika za samostalno postavljanje pitanja i problematiziranje svakodnevnih situacija. Jedan od najvećih doprinosa učenja i poučavanja filozofije jest razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja te vlastitog integriteta, kao i poštivanje integriteta drugih. Kroz međusobni dijalog i dijalog s filozofima učenik shvaća i razvija vrijednost različitosti i tolerancije kao osnove modernoga demokratskog društva. Filozofija svojom otvorenošću mišljenja potiče razvoj vlastitih mogućnosti učenika i razvoj društva jer filozofija razvija samosvijest, proaktivnost i stvaralaštvo.

Učenje i poučavanje filozofije posebno promiče slobodu i odgovornost na svim razinama te očuvanje i razumijevanje osobnog i kolektivnog identiteta s naglaskom na jednakost vrijednosti drugih identiteta. Razvijanje osobne odgovornosti proizlazi iz naravi filozofije koja propitivanjem i proučavanjem dužnosti i posljedica djelovanja kod učenika potiče svijest o važnosti odgovornosti. Učenik na takav način stječe svijest o svojoj vrijednosti i važnosti kao člana zajednice koji racionalno promišlja, odlučuje i djeluje uzimajući u obzir i druge. Tako osviješten učenik propituje postupke drugih te ih potiče na odgovorno djelovanje.

Komunikacijske vještine učenika razvijaju se kroz dijalog, a pravila lijepog, dobrohotnog i argumentiranog komuniciranja neizostavan su dio komunikacije civiliziranog društva.

Znanje stečeno učenjem i poučavanjem filozofije pomaže učeniku uvidjeti da je za razumijevanje njegova svjetonazora potrebno poznavanje onoga što su i kako su drugi mislili ili misle jer svjetonazor nije plod slučajnih okolnosti koje se svakodnevno i nepromišljeno mijenjaju.

Temeljna vrijednost učenja i poučavanja filozofije je *istina*, a učenik ovdje prepoznaje njenu važnost, ali i probleme s kojima se susrećemo na putu do istine. Dakle, istina je ono čemu će učenik na nastavi Filozofije težiti, postajući svjesnim da je njezin imperativ propitivati utemeljenost svake tvrdnje, čak i one koju izriču autoriteti, unatoč izazovima koji iz toga proizlaze.

A.3. VRIJEDNOSTI I NAČELA UČENJA I POUČAVANJA

Vrijednosti i načela učenja i poučavanja proizlaze iz postavljene svrhe i ciljeva predmeta. Budući da Filozofija njeguje refleksivnu praksu, analitičko i sintetičko mišljenje učenika, njegovo osvještavanje načina konstruiranja svijeta i oblikovanje vlastita identiteta, prirodno je da dominantan oblik učenja i poučavanja bude istraživačko-problemski.

Filozofsko mišljenje nastaje u dijalogu pa je učiteljeva uloga pomoći učeniku problematizirati razmatrane stavove, pretpostavke i njihove implikacije, pomoći mu sagledati ih u različitim kontekstima, aktualizirati ih i na taj način otvoriti diskusiju u kojoj je učitelj moderator i sudionik. To je dijalog između učenika, između učenika i učitelja te s odabranim filozofskim tekstovima.

Tako strukturirano učenje i poučavanje, u negativnom smislu, pokazuje nedosljednost, nekonzistentnost ili promašenost učenikova osvrta. U pozitivnom smislu, ona razvija kritičko i kreativno mišljenje, toleranciju i skrbno mišljenje. Učenje i poučavanje mora biti oslobođeno učiteljevih ideoloških, religijskih ili filozofskih opredjeljenja.

Ovakvim pristupom ostvaruje se cjeloviti razvoj učenika – kognitivni, moralni, emocionalni, socijalni i estetski. Temeljne društveno-civilizacijske vrijednosti konkretiziraju se i prepoznaju u poticanju učenika na potragu za istinom, zaštitu života i dostojanstva svake ljudske osobe, oživotvorenje slobode, ravnopravnosti,

pravednosti i društvene jednakosti, uzajamno poštovanje, kulturu dijaloga i toleranciju, prijateljstvo, poštenje, djelotvornost, rad, domoljublje, skrb o zdravlju te očuvanje prirode i okoliša.

A.4. MJESTO PREDMETA U CJELOKUPNOM KURIKULUMU

Filozofija pripada društveno-humanističkom području, no sa svojim temama ulazi i u međupredmetne teme. Poučava se u 5. obrazovnom ciklusu u svim gimnazijskim programima s dva sata tjedno. U pojedinim gimnazijskim programima nude se dodatni izborni sati.

NIJE LEKTORIRANO

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA PREDMETA FILOZOFIJA

1. Poticanje i razvijanje sposobnosti kritičkog mišljenja i refleksivne prakse (uključujući sposobnost kritičkog čitanja, tj. analize, interpretacije, kontekstualizacije i komparacije filozofskih i drugih tekstova).
2. Razvijanje sposobnosti snalaženja među različitim filozofskim pojmovima, stavovima, teorijama i autorima, uključujući sposobnost njihova uspoređivanja.
3. Razvijanje argumentacijskih vještina (logičkih, hermeneutičkih i retoričkih), ali i prezentacijskih (jasnoća, jezgrovitost, uvjerljivost) te dijaloških sposobnosti, odnosno sposobnosti slušanja, razumijevanja te kritičkog prihvatanja i opovrgavanja tuđih stavova, uključujući načelno priznavanje drugog i drugačijeg (tolerancija).
4. Razvijanje sposobnosti orijentacije u vlastitim, zajedničkim i globalnim problemima uz pomoć filozofije kao pristupa i kao znanosti, što podrazumijeva oblikovanje vlastite pozicije (stava i pristupa) kao filozofske pozicije, osvještavanje vlastite uloge u društvu te razvijanje aktivnog građanstva.
5. Poticanje sposobnosti povezivanja filozofskih sadržaja i metoda sa sadržajima i metodama drugih znanosti (interdisciplinarnost), i to dvostrano, od filozofije prema drugim znanostima i od drugih znanosti prema filozofiji.
6. Razvijanje sposobnosti povezivanja osobnih iskustava i ne-znanstvenih doprinosa razumijevanju čovjeka i svijeta, kao što su religija i umjetnost, s filozofskim pristupom (pluriperspektivnost) te sposobnosti cjelovitog sagledavanja, artikuliranja, diskutiranja i razrješavanja raznorodnih i naizgled nepovezanih problema (integrativnost).

C. DOMENE U ORGANIZACIJI PREDMETNOG KURIKULUMA FILOZOFIJE

C.1. OPIS DOMENA

Učenje i poučavanje filozofije odvija se u 5. ciklusu, a odgojno-obrazovne teme organizirane su u osam domena. Predviđeno je da od osam ponuđenih domena tri budu obvezne (*Postojanje i svijet, Spoznaja i znanje te Djelovanje i orijentacija*). Ovisno o vlastitom interesu i interesu učenika, učitelj mora, uz obradu triju obveznih domena, kao četvrtu domenu izabrati ili jednu od ponuđenih izbornih domena (*Društvo i politika, Stvaralaštvo i umjetnost, Znanost i objašnjenje, Um i tijelo te Jezik i značenje*) ili ekstenzivniju i dublju obradu jedne od obveznih domena. Pod dubljom i ekstenzivnijom obradom podrazumijeva se obrada tema (razrada ishoda) koji su unutar obveznih domena označeni kao izborni. Tri obavezne i četvrta (izborna) domena ne trebaju biti obrađivane navedenim redoslijedom. One su način organizacije kurikulumu, no ne nužno i procesa poučavanja i učenja. Stoga se teme (razrade ishoda) domena mogu i kombinirati, odnosno preplitati. To znači da se unutar obrade jedne domene mogu pojavljivati teme drugih domena.

Ovako strukturirano učenje i poučavanje filozofije omogućuje stjecanje obrazovno-odgojnih iskustava kojima se postiže temeljna filozofska edukacija s obzirom na postavljene ciljeve predmeta Filozofija. Osnovna ideja ovako oblikovanih domena prije svega je pružanje uvida u temeljna filozofska pitanja koja se tiču različitih područja ljudskoga mišljenja, djelovanja i stvaranja (*theoria, praxis i poiesis*) i koja se razmatraju u odgovarajućim filozofijskim disciplinama. Kako je osnovna intencija predmeta Filozofija u srednjim školama pobuditi interes učenika za dublju misaonu analizu pojava koje mu se čine samorazumljivima, učenje i poučavanje filozofije ponudit će učeniku kvalitetnu podlogu za njegovo samostalno misaono traganje, neovisno o daljnjem školovanju.

Naglasak se, kroz tri obvezne domene, stavlja na problematiku ontologije, epistemologije, antropologije i etike, tj. pitanja o čovjeku i njegovu položaju u svijetu, o samome svijetu te o spoznavanju i djelovanju kao modusima pristupa svijetu. Uz upoznavanje s filozofijskim odgovorima na spomenuta pitanja i filozofijski instrumentarij općenito, učenik ovdje treba razvijati sposobnost filozofiranja, odnosno kritičkog i autonomnog promišljanja problema čovjeka i svijeta, ali i uvidjeti mogućnosti i ograničenja vlastitog spoznavanja i djelovanja. Problemi filozofije društva, politike i prava (4. domena), estetike (5. domena), filozofije znanosti (6. domena), filozofije uma (7. domena) i filozofije jezika (8. domena) nisu određeni kao izborni zato što su ta pitanja nevažna, nego zato što se učiteljima želi prepustiti izbor onih tema za koje procjenjuju da su učeniku važne, pri čemu treba istaknuti vrijednost kvalitete obrade naspram kvantitete obrađenih tema.

Prednost ovako zamišljenih domena je to što se njima kod učenika razvijaju znanja i vještine čijim se oživotvorenjem učenika osposobljava za povezivanje tema Filozofije s temama drugih nastavnih predmeta, a povezivanjem tema s kojima se susreće na nastavi Filozofije s iskustvom učenika, i za svakodnevni život.

Ovako strukturirano učenje i poučavanje metodičko uporište ima u istraživanju i primjeni tradicionalnih i suvremenih filozofijskih pristupa pojedinim problemima, čime filozofijski pristup postaje prepoznatljiv i razumljiv, a osim toga omogućava učeniku da stekne uvid kako teorijska podloga filozofije predstavlja osnovu za svakodnevnu praktičnu djelatnost.

C.2. OPISI POJEDINIH DOMENA

C.2.1. Postojanje i svijet

U prvoj domeni istražuju se pitanja metafizike s naglaskom na ontologiji, odnosno pitanje: „Za što možemo reći da postoji?“. Kroz ovu tematiku, na različite se načine oblikuje pojam o čovjeku (antropologija), prirodi (kozmiologija, filozofija prirode) i bogu (teologija). Učenik uviđa razliku između današnjih znanstvenih pristupa, gdje svaka znanost objašnjava dio ljudskog iskustva, te filozofije koja nastoji obuhvatiti cjelinu. Istražuju se različiti putovi mišljenja o problemima poput uređenosti svijeta, njegove djeljivosti, zakona kojima je vođen, kretanja, pitanja imaju li stvari svoju bit ili je ono što nazivamo stvarima samo skup svojstava itd. Baveći se ovim pitanjima, učenik doživljava teškoću konzistentnog mišljenja o čovjeku i svijetu, uviđa važnost temeljnih stavova za sva druga razmatranja te razvija sposobnost sagledavanja problema iz različitih perspektiva, neovisno o vlastitim uvjerenjima, kao i dosljednost koja uključuje obvezu pristajanja na posljedice općih stavova o čovjeku i svijetu koje prihvaćamo.

C.2.2. Spoznaja i znanje

Istraživanje različitih putova mišljenja o problemu spoznaje (pitanja teorije spoznaje, gnoseologije ili epistemologije) predmet je druge domene učenja i poučavanja filozofije. U ovoj domeni razmatraju se, primjerice, pitanja: što i koliko mi kao subjekti unosimo u spoznaju onoga što smatramo objektom spoznaje, postoje li objekti spoznaje koji su u samome subjektu neovisno o iskustvu, spoznajemo li uopće ono što nazivamo vanjskim svijetom, u koju se vrstu spoznaje možemo pouzdati kao izvjesnu, je li moguća i drugačija spoznaja od one kojom smo zadani itd. Baveći se ovim pitanjima, učenik osvještava razliku između osjetilne i razumske spoznaje, razumijeva različite načine utemeljenja znanja u različitim znanstvenim područjima te unapređuje svoju sposobnost spoznavanja razlučujući različite razine spoznavanja i shvaćajući njihov doseg.

C.2.3. Djelovanje i orijentacija

Promišljanje o fenomenu morala, odnosno o moralnom prosuđivanju i djelovanju, predstavlja treću domenu u učenju i poučavanju filozofije. U sklopu ove domene proučava se etika ili filozofija morala. Kroz razmatranje djelovanja pod vidom moralnosti učenik upoznaje različite etičke teorije i filozofske pozicije relevantne za moralnu prosudbu. Sposobnost prepoznavanja i propitivanja različitih moralnih problema iz raznih aspekata uz poznavanje filozofskih stajališta predstavlja osnovu za izgradnju vlastitog utemeljenog stava o bitnim moralnim i etičkim pitanjima te osobnu prosudbu etičkih pozicija. Kroz proučavanje etike učenik razvija sposobnost razumijevanja različitih vrijednosnih stavova i, uz priznavanje drugačijeg, može izraziti kritiku stava različitog od svojega, ali i argumentirano braniti vlastita uvjerenja. Razvojem svjesnosti o povezanosti etike i svakodnevnog života uobličava se sposobnost primjene dobivenih teoretskih znanja na konkretne životne situacije (u međuljudskim odnosima te u odnosu čovjeka prema ne-ljudskim živim bićima i prirodi), što ne znači samo put od teorije prema praksi nego podrazumijeva i put od vlastitih iskustava do etičkih pojmova, odnosno od konkretnih problema do teorijskih pristupa. Na taj se način pronalaze orijentiri važni za donošenje odluka u svakodnevnim moralnim dilemama, ali i za izgradnju temeljnog etičkog stava kao bitnog čimbenika smislenog i ispunjenog života.

C.2.4. Društvo i politika

Čovjek kao društveno biće i njegova težnja da stvara, održava i uređuje zajednice temeljna je tema četvrte domene. U ovoj se domeni, među ostalim, problematiziraju različiti oblici ljudskih zajednica (uključujući društvo i državu), motivi njihova nastanka i promišljanje o najboljem obliku društvenog uređenja. Učenik se ovdje upoznaje s ključnim problemima filozofije društva, filozofije politike i filozofije prava poput problema slobode, jednakosti, pravednosti, odgovornosti, moći, općeg dobra, demokracije, solidarnosti, prava, odnosa politike i ekonomije i dr. Kroz proučavanje odabranih filozofskih tekstova i analizu aktualnih događanja, učenik dobiva uvid u društvene i političke probleme te razvija sposobnost primjene usvojenih znanja na konkretne životne situacije. Upoznajući učenika s različitim pogledima na pitanja o društvu, politici i pravu, cilj je osposobiti ga za oblikovanje i argumentiranje vlastitih stavova te kritičko propitivanje vlastitih i tuđih stavova u društvenom kontekstu. Pritom se artikulira ideja tolerancije, osobito u kontekstu demokracije, čime se stvara temelj za promišljeno aktivno građanstvo.

C.2.5. Stvaralaštvo i umjetnost

Promišljanje o ljudskom stvaralaštvu predstavlja petu domenu učenja i poučavanja filozofije. U njoj se proučava pitanja lijepog i umjetnosti, odnosno problemi estetike i filozofije umjetnosti. Učenik promišlja o prirodno lijepom kao različitom od umjetnički lijepog, o umjetnosti kao oponašanju ili pak stvaranju nečeg novog, o razvoju umjetničkog izražaja kroz povijest, o dojmu koji umjetničko djelo ostavlja na recipijenta, o statusu umjetničkog djela, o uvjetima i kriterijima stvaranja i prosuđivanja lijepog i umjetnosti, o autoru umjetničkog djela, tj. umjetniku, o pitanjima svrhe i oblika umjetničkog djela, o razumijevanju umjetničkog djela te o mogućem kraju umjetnosti. Poučavanje u ovoj domeni usredotočeno je na približavanje filozofskih stajališta o problemima lijepog i umjetnosti u različitim povijesnim razdobljima i filozofskim učenjima te približavanje estetičkih stavova osjetilnom iskustvu učenika. Kroz proučavanje odabranih filozofskih tekstova i analizu umjetničkih djela učenik uviđa probleme estetike i stječe sposobnost primjene usvojenih znanja na konkretne umjetničke izražaje i životne situacije.

C.2.6. Znanost i objašnjenje

Kada je predmet znanstvenog proučavanja sama znanost, govorimo o filozofiji znanosti. Ona je tema šeste domene učenja i poučavanja filozofije. U sklopu ove domene učenik proučava pitanja filozofije znanosti kao što su: koje skupove uvjerenja možemo smatrati znanjem, koja objašnjenja možemo smatrati znanstvenima, teorije znanstvenog objašnjenja, problem znanstvenog redukcionizma, na čemu temeljimo tvrdnje o znanju, strukturu znanosti (pojmove, zakone i teorije), razvoj znanosti, znanstvene revolucije i druga pitanja. Osim općih problema filozofije znanosti moguće je proučavati i odabrana pitanja posebnih znanosti (egzaktnih, prirodnih, društvenih, humanističkih, tehničkih i dr.) koje učenik podvrgava filozofskoj analizi i kritici. Baveći se ovim pitanjima, učenik se osposobljava za samostalnu procjenu problema i metoda znanosti te za primjenu naučenog na konkretne znanstvene probleme s kojima će se susretati kako u profesionalnom tako i u svakom drugom aspektu života.

C.2.7. Um i tijelo

Potruga za odgovorom na pitanje „što je um?“ temelj je filozofije uma. Tom traganju posvećena je sedma domena učenja i poučavanja Filozofije. Proučavajući ovu temu učenik se susreće s filozofskim i drugim objašnjenjima uma, čovjekovih mentalnih procesa i stanja. Razmatraju se različita stajališta o prirodi uma, problemu odnosa uma i tijela, fenomenu svijesti, identitetu, intencionalnosti, umu kao izvoru našeg ponašanja, odnosu uma spram svijeta izvan njega, umu kao sveukupnosti mentalnog života, svođenju uma na stanja i procese mozga (fizikalizam), te ostalim bitnim problemima filozofije uma. Unutar ove domene učenik se susreće i s pitanjima o umu koja nisu vezana uz čovjeka (ne-ljudska živa bića, strojevi itd.), odnosno s pitanjem može li materija misliti te s problemom mogućeg stvaranja umjetne inteligencije. Promišljajući ove probleme, učenik uviđa kompleksnost ove problematike te ih povezuje s drugim filozofskim sadržajima i vlastitim iskustvom.

C.2.8. Jezik i značenje

Ljudsko iskustvo neodvojivo je od jezika jer se njime oblikuje i posreduje. Stoga je filozofija jezika predmet osme domene učenja i poučavanja Filozofije. Pitanja ove domene usko su povezana i s teorijom spoznaje jer se i naša spoznaja uobličava i posreduje samim jezikom. Učenik se ovdje susreće s problemima teorije značenja, odnosa smisla i značenja, pitanjem podrijetla jezične sposobnosti, odnosom jezika i mišljenja i drugim važnim pitanjima vezanima uz filozofiju jezika. Kroz proučavanje ovih pitanja, učenik osvještava važnost jezika i odnosa jezika, mišljenja i stvarnosti.

D. ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI, RAZINE USVOJENOSTI I RAZRADA ISHODA PO DOMENAMA

Napomena:

Prvi i drugi ishod (poznavanje pojmova i sustava) ostvaruju se kroz teme predložene u sklopu trećeg ishoda (filozofske analize i argumentacije).

Kroz prvi i drugi ishod od učenika se očekuje raspon od poznavanja do analize i argumentiranog osvrta na dijelove filozofskih sustava usmjerene na rješavanje pojedinih filozofskih problema koje upoznaje radom na fragmentima filozofskih djela uz učiteljevo vodstvo.

Trećim se ishodom od učenika očekuje sposobnost analize pojedinih problema na temelju filozofskih pojmova, pojmovnih sklopova, distinkcija, različitih argumentacijskih oblika iz perspektive različitih filozofskih pozicija.

Pod naslovom „Razrada ishoda“ sugerirane su neke teme i problemski sklopovi koji mogu biti polazišta za raspravu i uvod u pitanja na koja se nastoji odgovoriti. Popisane su samo neke moguće teme i problemski sklopovi koje učitelji mogu koristiti u nastavi, ali mogu osmisliti i vlastite vezane uz domen. Zahtjevi ovog ishoda zaokružuju se na kraju svake od cjelina pri čemu učenik pokazuje umijeće različitih načina razmatranja problema svjestan utemeljenja i ograničenja različitih filozofskih perspektiva.

Od tema navedenih u razradi ishoda za izborne domene učitelj odabire neke od predloženih tema/pojmova/sustava, a može se odlučiti i za istraživanje nekog dodatnog pojma/sustava/teme povezanog s domenom.

Ako se učitelj odluči za ekstenzivniju i dublju obradu neke od triju obveznih domena, u razradama ishoda predložene su neke teme, no mogu se obrađivati i teme koje nisu navedene, a vezane su uz izabranu domen.

A. Postojanje i svijet

Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
		Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
A1	<p>Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o postanju i o svijetu.</p> <p>Učenik u raspravi o postojanju i svijetu na ispravan način koristi sljedeće pojmove: svijet, bit, biće, bitak, idealno i materijalno, kretanje i mirovanje, vrijeme i prostor, ideja, supstancija, immanentno i transcendentno, kauzalitet, nužnost, slučaj, sloboda, čovjek, bog, priroda, volja</p>	Učenik vlastitim riječima iskazuje značenje i važnost relevantnih pojmova.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjavaju odnose u koje ulaze.	Učenik u izlaganju upotrebljava filozofske pojmove u njihovom točnom značenju s obzirom na kontekst.	Učenici vlastitim riječima objašnjavaju različitost značenja istih termina s obzirom na sustave o kojima se radi te navode i objašnjavaju razloge tih razlika u značenjima.
	<p>IZBORNI DIO Učenik u raspravi o postojanju i svijetu na ispravan način koristi sljedeće pojmove: egzistencija, narativ, život, komunikacija, značenje, dekonstrukcija.</p>				
A2	<p>Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o svijetu i postojanju.</p> <p>Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće metafizičke/ontološke pozicije: idealizam, materijalizam, monizam, pluralizam, panteizam, determinizam, teleologija, panlogizam, jedna kritika intelektualnog utemeljenja</p>	Učenik u tekstu i razgovoru prepoznaje filozofske probleme, izlaže osnovne elemente nekih filozofskih sustava i na intelektualno nepristran način pristupa izlaganju i analizi teksta ili filozofskog sustava.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.	Učenik uspoređuje sustave koje istražuje i obrazlaže razlike, vrednuje konzistentnost teksta ili sustava i navodi uočljivije implikacije nekog filozofskog sustava.	Učenik navodi neizrečene pretpostavke u tekstu ili izloženom filozofskom sustavu i argumentirano vrednuje tekst ili sustav. Učenik povezuje elemente nekog misaonog sustava s društveno-povijesnim kontekstom i svakodnevnim ljudskim razmišljanjem.
	<p>IZBORNI DIO Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće metafizičke/ontološke pozicije: hermeneutika, vitalizam, voluntarizam, filozofija egzistencije, egzistencijalna filozofija, postmoderna.</p> <p>Učenik opisuje i objašnjava pojedine pozicije u području filozofske antropologije i filozofije prirode.</p>				

A. Postojanje i svijet					
Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
		Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
A3	<p>Učenik analizira probleme u svijetu povezane s metafizikom i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.</p> <p>Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim.</p> <p>Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Je li svijet uređen i je li taj red usklađen s našim umom? 2. Možemo li mnoštvo pojava svesti na ograničen broj elemenata koji ih grade? Jesu li ti elementi materijalni? Možemo li ih svesti na jedno? 3. Postoji li išta trajno u vremenu? Je li prostor djeljiv? Kako se klasični filozofski koncepti ogledaju u suvremenoj fizici? 4. Kakav je ontološki status različitih vrsta objekata (npr. umjetničko djelo, Hamlet, Island, Francuska revolucija, crveno, prijateljstvo, 5, =, elektron, natrijev klorid)? Jedan, dva, tri... koliko ima stvarnosti? 5. Imaju li bića svrhu? Mogu li ljudi biti slobodni ako je svijet determiniran? Stvara li svijet svijest ili svijest svijet? 6. Koje sve predmete prihvaćamo kao postojeće u svakodnevnoj komunikaciji? Imaju li stvari svoju bit ili je mi njima pridajemo? Postoje li različite vrste živih bića (poput mačaka, tigrova, lavova...) ili ih mi dijelimo kako bismo se lakše orijentirali u živom svijetu? 7. Što je razlika između živog i neživog? Koja obilježja čovjeka bitno razlikuju od ostalih živih vrsta? Jesu li to razlike samo u stupnju ili u biti? 	Učenik prepoznaje problem i opisuje njegove osnovne aspekte.	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.	Učenik raspravlja o problemu te navodi i uspoređuje moguća rješenja problema samostalno i/ili iz očista različitih filozofskih teorija/pozicija.	Učenik raspravlja o problemu, analizira i vrednuje moguća rješenja problema i zagovara određeno rješenje nekog problema argumentirajući rješenje koje zastupa/zagovara.

B. Spoznaja i znanje						
	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
B1	Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o problemu spoznaje i znanja.	Učenik u raspravi o problemima spoznaje i znanja na ispravan način koristi sljedeće pojmove: subjekt - objekt, spoznaja, osjetilnost i razum, intuicija, istina, opravdanje, dokaz, svjedočanstvo, znanje, vjerovanje, subjektivno - intersubjektivno - objektivno, znanost, a priori, a posteriori	Učenik vlastitim riječima iskazuje značenje i važnost relevantnih pojmova.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjavaju odnose u koje ulaze.	Učenik u izlaganju upotrebljava filozofske pojmove u njihovom točnom značenju s obzirom na kontekst.	Učenik vlastitim riječima objašnjava različitost značenja istih termina s obzirom na sustave o kojima se radi te navodi i objašnjava razloge tih razlika u značenjima.
		IZBORNI DIO Učenik u raspravi o problemima spoznaje i znanja na ispravan način koristi sljedeće pojmove: dijalektika, činjenica, vrednota, korist, iskustvo, intencionalnost, intuicija, evidencija				
B2	Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na	Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće pozicije povezane s teorijom spoznaje te opisuje i objašnjava različite teorije istine: teorije istine (adekvacija, koherencija), skepticizam, znanje kao prisjećanje (anamnesis), racionalizam, empirizam, kriticizam, misticizam.	Učenik u tekstu i razgovoru prepoznaje filozofske probleme, izlaže osnovne elemente nekih filozofskih sustava i na	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih	Učenik uspoređuje sustave koje istražuje i obrazlaže razlike, vrednuje konzistentnost teksta ili sustava i navodi uočljivije	Učenik navodi neizrečene pretpostavke u tekstu ili izloženom filozofskom sustavu i argumentirano vrednuje tekst ili sustav.

	pitanja o spoznaji i znanju.	<p>IZBORNI DIO Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće pozicije povezane s teorijom spoznaje: realizam i antirealizam, znanje kao otkriće dijalektičkog procesa, solipsizam, pozitivizam, pragmatizam, fenomenologija i hermeneutika.</p> <p>Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravi o odnosu znanja i moći i o problemu definicije znanja.</p>	intelektualno nepristran način pristupa izlaganju i analizi teksta ili filozofskog sustava.	sustava i opisuje njihove odnose.	implikacije nekog filozofskog sustava.	Učenik povezuje elemente nekog misaonog sustava s društveno-povijesnim kontekstom i svakodnevnim ljudskim razmišljanjem.
--	------------------------------	---	---	-----------------------------------	--	--

B. Spoznaja i znanje						
	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна

<p>B3</p>	<p>Učenik analizira probleme u svijetu povezane s teorijom spoznaje i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.</p>	<p>Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim.</p> <p>Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Je li čokolada slatka? Je li limunada kisela? Je li ijedan osjet spoznaja svojstva neke stvari? Spoznajemo li osjetima odnose između predmeta? Vidimo li da se Zemlja okreće oko Sunca? Koja je razlika osobnog i znanstvenog svjedočanstva? 2. Zašto vrijedi Pitagorin poučak? Možemo li i o predmetima koji nisu matematički doći do istina samo upotrebom razuma? Je li za teoriju dovoljno da bude konzistentna da bude prihvatljiva? 3. Postoje li spoznaje do kojih nismo došli putem iskustva? Spoznajemo li vlastito postojanje iskustvom ili neovisno o njemu? Jesu li temeljni oblici našega spoznavanja unaprijed određeni ili izgrađeni iskustvom? 4. Znamo li ili vjerujemo da ćemo žeđ utažiti pijući vodu? Možemo li išta o vanjskom svijetu znati? 5. Jesu li vrijeme i prostor svojstva vanjskog svijeta ili načini na koji ga mi doživljavamo? Postoje li činjenice same za sebe, bez tumačenja? 6. Na čemu temeljimo tvrdnje u različitim znanostima (matematici, fizici, biologiji, povijesti, leksikografiji, sociologiji...). Na čemu temeljimo tvrdnje o znanju u svakodnevnom životu? 7. Spoznajemo li mi „stvari“ ili samo vjerujemo da nešto postoji iza kompleksa osjeta? Ima li ičega izvan naše svijesti? 	<p>Učenik prepoznaje problem i opisuje njegove osnovne aspekte.</p>	<p>Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.</p>	<p>Učenik raspravlja o problemu te navodi i uspoređuje moguća rješenja problema samostalno i/ili iz očista različitih filozofskih teorija/pozicija.</p>	<p>Učenik raspravlja o problemu, analizira i vrednuje moguća rješenja problema i zagovara određeno rješenje nekog problema argumentirajući rješenje koje zastupa/zagovara.</p>
------------------	--	---	---	--	---	--

C. Djelovanje i orijentacija						
	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
C1	Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o dobrom karakteru i djelovanju.	<p>Učenik u raspravi o dobrom karakteru i djelovanju na ispravan način koristi sljedeće pojmove: moral, etika, djelovanje, ljudska narav, sloboda, volja, odgovornost, dobro, vrlina (krepost), sreća (blaženstvo), savjest, dužnost, korist, vrijednosti, pravednost</p> <p>IZBORNI DIO Učenik u raspravi o dobrom karakteru i djelovanju na ispravan način koristi sljedeće pojmove: svrha (smisao) života, moć, afekti, krivnja, zlo, moralni osjećaj, moralna sankcija, običajnost, otuđenje, suosjećanje (sućut), drugost, ljubav, prijateljstvo, poštovanje, tolerancija, jednakost, solidarnost, društveni ugovor, prava, interes, ugoda, skrb, život, smrt, zdravlje, tehnika/tehnologija, priroda/okoliš, antropocentrizam i biocentrizam</p>	Učenik vlastitim riječima iskazuje značenje i važnost relevantnih problema.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjavaju odnose u koje ulaze.	Učenik u izlaganju upotrebljava filozofske pojmove u njihovom točnom značenju s obzirom na kontekst.	Učenik vlastitim riječima objašnjava različitost značenja istih termina s obzirom na sustave o kojima se radi te navodi i objašnjava razloge tih razlika u značenjima.
C2	Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o dobrom karakteru i djelovanju.	<p>Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće etičke pozicije: etički intelektualizam, eudaimonizam, deontološka etika, konzekvencijalistička etika, bioetika</p> <p>IZBORNI DIO Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće etičke pozicije: hedonizam, emotivizam, relativizam i apsolutizam, metaetika, stoicizam, egzistencijalistička etika, etika vrijednosti, etika odgovornosti, etika skrbi, feministička etika, etika pravednosti, etika diskursa, psihologija morala, evolucijska etika, religiozna etika</p>	Učenik u tekstu i razgovoru prepoznaje filozofske probleme, izlaže osnovne elemente nekih filozofskih sustava i na intelektualno nepristran način pristupa izlaganju i analizi teksta ili filozofskog sustava.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.	Učenik uspoređuje sustave koje istražuje i obrazlaže razlike, vrednuje konzistentnost teksta ili sustava i navodi uočljivije implikacije nekog filozofskog sustava.	Učenik navodi neizrečene pretpostavke u tekstu ili izloženom filozofskom sustavu i argumentirano vrednuje tekst ili sustav. Učenik povezuje elemente nekog misaonog sustava s društveno-povijesnim kontekstom i svakodnevnim ljudskim razmišljanjem.

C. Djelovanje i orijentacija						
Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti				
		Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна	
C3	<p>Učenik analizira probleme u svijetu povezane s etikom i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju</p> <p>Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim.</p> <p>Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Je li čovjek po naravi dobar ili zao? Je li čovjek po naravi altruističan ili egoističan? Može li se i smije li se čovjek poboljšavati (tjelesno, kognitivno, moralno) pomoću suvremene znanosti i tehnologije? 2. Što je etički (ne)prihvatljivo u medicinski potpomognutoj oplodnji? Je li pobačaj opravdan s obzirom na sukob prava žene/trudnice i prava embrija/fetusa? Što znači „odgovorno seksualno ponašanje“ s obzirom na problematiku intimnih veza, kontracepcije, seksualnog uzdržavanja i promiskuiteta? 3. Je li homoseksualnost stvar izbora? Je li homoseksualnost „(ne)prirodna“ i „(ne)normalna“? Trebaju li homoseksualne osobe imati jednaka prava kao i osobe heteroseksualne orijentacije? 4. Je li „iznajmljivanje“ vlastitog tijela u svrhu zarade nemoralno, odnosno protivno etičkim principima? U kojoj je mjeri prostituiranje stvar slobodne i autonomne odluke, a u kojoj stvar određene prisile? Treba li prostituciju legalizirati i pod kojim uvjetima? 5. Je li smrtna kazna i pod kojim uvjetima etički opravdana? Ima li pojedinac, uz pravo na život, i „pravo na smrt“? Treba li moralno osuđivati samoubojstvo? Koji se etički argumenti mogu navesti u prilog eutanaziji (pasivnoj i aktivnoj, dobrovoljnoj i nedobrovoljnoj), a koji protiv nje? 6. Kakav je tradicionalni odnos ljudi prema životinjama i kako se to odražava na današnji tretman životinja? U koje se sve svrhe danas iskorištavaju, muče i ubijaju životinje, a u kojim bi se područjima mogle i trebale napraviti neke promjene? Jesu li životinje objekt ljudskih moralnih dužnosti i imaju li ikakva prava? Što sve uključuju „prava životinja“? 	Učenik prepoznaje problem i opisuje njegove osnovne aspekte.	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.	Učenik raspravlja o problemu te navodi i uspoređuje moguća rješenja problema samostalno i/ili iz očista različitih filozofskih teorija/pozicija.	Učenik raspravlja o problemu, analizira i vrednuje moguća rješenja problema i zagovara određeno rješenje nekog problema argumentirajući rješenje koje zagovara.	

Društvo i politika						
	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
D 1	Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o društvu primjerenom čovjeku.	Učenik u raspravi o društvu i politici na ispravan način koristi sljedeće pojmove: zajednica, društvo, država, vlast, politika, ekonomija, sloboda, jednakost, solidarnost, društveni ugovor, demokracija, moć, pravo, pravednost	Učenik vlastitim riječima iskazuje značenje i važnost relevantnih problema.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjavaju odnose u koje ulaze.	Učenik u izlaganju upotrebljava filozofske pojmove u njihovom točnom značenju s obzirom na kontekst.	Učenik vlastitim riječima objašnjava različitost značenja istih termina s obzirom na sustave o kojima se radi te navodi i objašnjava razloge tih razlika u značenjima.

D 2	Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o društvu primjerenom čovjeku.	Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravama o prevednosti, utemeljenju države, odnosu prava i moći, te odnosu politike i ekonomije.	Učenik u tekstu i razgovoru prepoznaje filozofske probleme, izlaže osnovne elemente nekih filozofskih sustava i na intelektualno nepristran način pristupa izlaganju i analizi teksta ili filozofskog sustava.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.	Učenik uspoređuje sustave koje istražuje i obrazlaže razlike, vrednuje konzistentnost teksta ili sustava i navodi uočljivije implikacije nekog filozofskog sustava.	Učenik navodi neizrečene pretpostavke u tekstu ili izloženom filozofskom sustavu i argumentirano vrednuje tekst ili sustav. Učenik povezuje elemente nekog misaonog sustava s društveno-povijesnim kontekstom i svakodnevnim ljudskim razmišljanjem.
------------	---	---	--	--	---	--

Društvo i politika						
Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti				
		Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна	

<p>D 3</p>	<p>Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom društva, politike i prava i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju</p>	<p>Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim.</p> <p>Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Što je demokracija i je li to najbolje društveno uređenje? Je li demokracija nužno povezana s idealima slobode, jednakopravnosti i solidarnosti? 2. Gdje su granice uplitanja države u život pojedinca? Moramo li žrtvovati privatnost da bismo imali sigurnost? 3. Postoji li razlika između spola i roda kao „prirodno danog“ i „kulturno konstruiranog“? Trebaju li se spolne/rodne razlike odražavati na socijalnoj i političkoj razini? 4. Kako se dosljedna primjena principa pravednosti i solidarnosti reflektira na problem siromaštva? Što pojedinci, a što društvene i državne institucije trebaju i mogu poduzeti po pitanju smanjenja ili iskorjenjivanja siromaštva? 5. Je li domoljublje etička vrлина ili čak etička dužnost? Jesu li patriotizam i/li nacionalizam proturječni s kozmopolitizmom? 6. Je li upotreba nasilja i pod kojim uvjetima etički opravdava? Mogu li se terorističke aktivnosti pozivati na načelo „cilj opravdava sredstva“? Na kojim se etičkim principima temelji teorija „pravednog rata“? 	<p>Učenik prepoznaje problem i opisuje njegove osnovne aspekte.</p>	<p>Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.</p>	<p>Učenik raspravlja o problemu te navodi i uspoređuje moguća rješenja problema samostalno i/ili iz očista različitih filozofskih teorija/pozicija.</p>	<p>Učenik raspravlja o problemu, analizira i vrednuje moguća rješenja problema i zagovara određeno rješenje nekog problema argumentirajući rješenje koje zagovara.</p>
-------------------	---	---	---	--	---	--

STVARALAŠTVO I UMJETNOST

	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
E1	Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o umjetnosti i ljudskom iskustvu i razumijevanju umjetničkog.	Učenik u raspravi o ljudskom iskustvu i razumijevanju umjetnosti na ispravan način koristi sljedeće pojmove: estetika, lijepo, estetički sud, osjetilnost, umjetničko djelo, oponašanje, stvaranje, ekspresija, značenje, fikcija, autonomija, kič, originalnost, interpretacija, recepcija	Učenik vlastitim riječima iskazuje značenje i važnost relevantnih problema.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjavaju odnose u koje ulaze.	Učenik u izlaganju upotrebljava filozofske pojmove u njihovom točnom značenju s obzirom na kontekst.	Učenik vlastitim riječima objašnjava različitost značenja istih termina s obzirom na sustave o kojima se radi te navodi i objašnjava razloge tih razlika u značenjima.
E 2	Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o umjetnosti i ljudskom iskustvu i razumijevanju umjetničkog.	Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravama o odnosu umijeća i kreativnosti, definicije umjetnosti i njezinoj funkciji, kriterijima lijepoga, te razlikovanju umjetnosti od ne-umjetnosti.	Učenik u tekstu i razgovoru prepoznaje filozofske probleme, izlaže osnovne elemente nekih filozofskih sustava i na intelektualno nepristran način pristupa izlaganju i analizi teksta ili filozofskog sustava.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.	Učenik uspoređuje sustave koje istražuje i obrazlaže razlike, vrednuje konzistentnost teksta ili sustava i navodi uočljivije implikacije nekog filozofskog sustava.	Učenik navodi neizrečene pretpostavke u tekstu ili izloženom filozofskom sustavu i argumentirano vrednuje tekst ili sustav. Učenik povezuje elemente nekog misaonog sustava s društveno-povijesnim kontekstom i svakodnevnim ljudskim razmišljanjem.

STVARALAŠTVO I UMJETNOST

Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
		Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна

NIJE LEKTORIRANO

E 3	Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom umjetnosti i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju	<p>Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim.</p> <p>Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kako postoji umjetničko djelo? Postoji li razlika između umjetničkog djela i stvari? Po čemu možemo prepoznati umjetničko djelo? Koja svojstva nešto treba posjedovati da bi bilo umjetničko djelo? Jesu li umjetnička djela vječna? Gdje se nalazi značenje? Je li ljepota u oku promatrača? 2. Kakav je odnos umjetnosti i stvarnosti? Laže li umjetnost? Je li umjetnost privid? Postoji li istina umjetnosti? Može li se umjetnošću nešto spoznati? 3. Čemu služi umjetnost? Treba li umjetnost biti poučna? Smije li umjetnost biti nemoralna? Može li umjetnost biti zabavna? Oslobađa li umjetnost? 4. Je li umjetnost mrtva? U čemu je razlika između tradicionalne i suvremene umjetnosti? Može li se uživati u suvremenoj umjetnosti? Mora li umjetnost biti originalna? Mora li umjetnost biti lijepa? 	Učenik prepoznaje problem i opisuje njegove osnovne aspekte.	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.	Učenik raspravlja o problemu te navodi i uspoređuje moguća rješenja problema samostalno i/ili iz očista različitih filozofskih teorija/pozicija.	Učenik raspravlja o problemu, analizira i vrednuje moguća rješenja problema i zagovara određeno rješenje nekog problema argumentirajući rješenje koje zagovara.
-----	---	---	--	---	--	---

Znanost i objašnjenje						
	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
F1	Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o znanosti.	Učenik u raspravi o znanosti i znanstvenoj metodologiji na ispravan način koristi sljedeće pojmove: hipoteza, objašnjenje, dedukcija, indukcija, analogija, abdukcija, heuristika, znanstvena teorija, model, znanje što i znanje kako, znanstveni realizam i antirealizam.	Učenik vlastitim riječima iskazuje značenje i važnost relevantnih problema.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjavaju odnose u koje ulaze.	Učenik u izlaganju upotrebljava filozofske pojmove u njihovom točnom značenju s obzirom na kontekst.	Učenik vlastitim riječima objašnjava različitost značenja istih termina s obzirom na sustave o kojima se radi te navodi i objašnjava razloge tih razlika u značenjima.
F2	Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o znanosti.	Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće pozicije povezane sa filozofijom znanosti: pozitivizam, verifikacionizam, falsifikacionizam, redukcionizam, holizam, znanost kao smjena paradigmi, pragmatizam.	Učenik u tekstu i razgovoru prepoznaje filozofske probleme, izlaže osnovne elemente nekih filozofskih sustava i na intelektualno nepristran način pristupa izlaganju i analizi teksta ili filozofskog sustava.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.	Učenik uspoređuje sustave koje istražuje i obrazlaže razlike, vrednuje konzistentnost teksta ili sustava i navodi uočljivije implikacije nekog filozofskog sustava.	Učenik navodi neizrečene pretpostavke u tekstu ili izloženom filozofskom sustavu i argumentirano vrednuje tekst ili sustav. Učenik povezuje elemente nekog misaonog sustava s društveno-povijesnim kontekstom i svakodnevnim ljudskim razmišljanjem.

NIJE LEKTORIRANO

ZNANOST I OBJAŠNENJE						
	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна

<p>F 3</p>	<p>Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom znanosti i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju</p>	<p>Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim.</p> <p>Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kako formulirati znanstveno pitanje? Što možemo smatrati svjedočanstvom za neku teoriju? Što čini dobro objašnjenje neke pojave? Kako prosuditi koji je model najbolji za objašnjenje neke pojave? Kako možemo biti sigurni u istinitost neke znanstvene tvrdnje? Što neka znanstvena teorija znači u svakodnevnom životu? 2. Možemo li išta znati bez redukcije? Možemo li biti sigurni da redukcijom nismo ispustili nešto važno? Kako unaprijed možemo znati da će ono što promatramo biti relevantno za objašnjenje? Kako možemo tvrditi o uzročnosti kada opažamo samo korelacije? 3. Po čemu se razlikuje znanje u matematici, prirodnim znanostima, društvenim znanostima, humanističkim znanostima i tehničkim znanostima? 4. Kako razlikovati znanstvene od ne-znanstvenih tvrdnji? Može li se ijedna opća znanstvena tvrdnja verificirati? Može li se svaka falsificirati? 5. Razvija li se znanost linearno? Kako je moguće da se znanstveno znanje mijenja kroz vrijeme i napušta vjerovanja koja su se smatrala znanjem? Možemo li to očekivati i za sadašnja vjerovanja? 6. Postoje li etičke granice znanstvenih istraživanja? Je li svako novo znanje dobro? Smije li se u određenim slučajevima zaustaviti/spriječiti znanstveno istraživanje? Utječe li izvor financiranja na vjerodostojnost znanstvenih istraživanja? 	<p>Učenik prepoznaje problem i opisuje njegove osnovne aspekte.</p>	<p>Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.</p>	<p>Učenik raspravlja o problemu te navodi i uspoređuje moguća rješenja problema samostalno i/ili iz očista različitih filozofskih teorija/pozicija.</p>	<p>Učenik raspravlja o problemu, analizira i vrednuje moguća rješenja problema i zagovara određeno rješenje nekog problema argumentirajući rješenje koje zagovara.</p>
-------------------	--	---	---	--	---	--

UM I TIJELO						
	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
G1	Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o umu i tijelu.	Učenik u raspravi o pitanjima odnosu uma i tijela na ispravan način koristi sljedeće pojmove: um, tijelo, intencionalnost, mentalna stanja, identitet, svijest, umjetna inteligencija, ja	Učenik vlastitim riječima iskazuje značenje i važnost relevantnih problema.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjavaju odnose u koje ulaze.	Učenik u izlaganju upotrebljava filozofske pojmove u njihovom točnom značenju s obzirom na kontekst.	Učenik vlastitim riječima objašnjava različitost značenja istih termina s obzirom na sustave o kojima se radi te navodi i objašnjava razloge tih razlika u značenjima.
G2	Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o umu i tijelu	Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće pozicije povezane s pitanjima o umu i tijelu: fenomenologija, idealizam, dualizam, fizikalizam. Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravama o intencionalnosti, odnosu uma i tijela, mogućnosti „umjetne inteligencije“ i mogućnosti svijesti u ne-ljudskih živih bića.	Učenik u tekstu i razgovoru prepoznaje filozofske probleme, izlaže osnovne elemente nekih filozofskih sustava i na intelektualno nepristran način pristupa izlaganju i analizi teksta ili filozofskog sustava.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.	Učenik uspoređuje sustave koje istražuje i obrazlaže razlike, vrednuje konzistentnost teksta ili sustava i navodi uočljivije implikacije nekog filozofskog sustava.	Učenik navodi neizrečene pretpostavke u tekstu ili izloženom filozofskom sustavu i argumentirano vrednuje tekst ili sustav. Učenik povezuje elemente nekog misaonog sustava s društveno-povijesnim kontekstom i svakodnevnim ljudskim razmišljanjem.

UM I TIJELO						
	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
G 3	Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom uma i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju	<p>Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim.</p> <p>Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova:</p> <p>1. Što znači imati um? Je li um isto što i mozak? Kakav je odnos između mozga (tijela) i mentalnih stanja (uma)?</p> <p>2. Što znači imati svijest? Mogu li računala misliti? Može li računalo znati kako je to biti računalo?</p> <p>3. Jesam li ja moje tijelo ili moj um? Što sam ja? Hoće li sa mnom išta biti nakon smrti?</p>	Učenik prepoznaje problem i opisuje njegove osnovne aspekte.	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.	Učenik raspravlja o problemu te navodi i uspoređuje moguća rješenja problema samostalno i/ili iz očista različitih filozofskih teorija/pozicija.	Učenik raspravlja o problemu, analizira i vrednuje moguća rješenja problema i zagovara određeno rješenje nekog problema argumentirajući rješenje koje zagovara.

JEZIK I ZNAČENJE						
	Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti			
			Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
H 1	Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o jeziku i značenju.	Učenik u raspravi o pitanjima o jeziku na ispravan način koristi sljedeće pojmove: jezik, govor, referencija, smisao, označitelj, označeno, značenje, gramatika, pragmatika, znak, simbol	Učenik vlastitim riječima iskazuje značenje i važnost relevantnih problema.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjavaju odnose u koje ulaze.	Učenik u izlaganju upotrebljava filozofske pojmove u njihovom točnom značenju s obzirom na kontekst.	Učenik vlastitim riječima objašnjava različitost značenja istih termina s obzirom na sustave o kojima se radi te navodi i objašnjava razloge tih razlika u značenjima.
H 2	Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o jeziku i značenju.	Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravama o odnosu jezika i značenja, podrijetlu jezičnih sposobnosti, te odnosu jezika i mišljenja.	Učenik u tekstu i razgovoru prepoznaje filozofske probleme, izlaže osnovne elemente nekih filozofskih sustava i na intelektualno nepristran način pristupa izlaganju i analizi teksta ili filozofskog sustava.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.	Učenik uspoređuje sustave koje istražuje i obrazlaže razlike, vrednuje konzistentnost teksta ili sustava i navodi uočljivije implikacije nekog filozofskog sustava.	Učenik navodi neizrečene pretpostavke u tekstu ili izloženom filozofskom sustavu i argumentirano vrednuje tekst ili sustav. Učenik povezuje elemente nekog misaonog sustava s društveno-povijesnim kontekstom i svakodnevnim ljudskim razmišljanjem.

NIJE LEKTORIRANO

JEZIK I ZNAČENJE				
Ishod	Razrada ishoda	Razine usvojenosti		
		Zadovoljavajuća	Dobra	Vrlo dobra

<p>H 3</p>	<p>Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom jezika i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju</p>	<p>Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim.</p> <p>Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Što je jezik? Što znanje jezika sve uključuje? Jesu li jezične strukture urođene? Koji je status gramatičkih pravila? 2. Što je značenje? Gdje se značenje nalazi? Opisuje li jezik svijet ili ga oblikuje? Odnose li se riječi na vanjski svijet ili na naše mentalne predodžbe o njemu? Kako djelujemo riječima? 3. Oblikuju li jezične strukture mišljenje ili je obrnuto? 	<p>Učenik prepoznaje problem i opisuje njegove osnovne aspekte.</p>	<p>Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.</p>	<p>Učenik raspravlja o problemu te navodi i uspoređuje moguća rješenja problema samostalno i/ili iz očista različitih filozofskih teorija/pozicija.</p>	<p>Učenik raspravlja o problemu, analizira i vrednuje moguća rješenja problema i zagovara određeno rješenje nekog problema argumentirajući rješenje koje zagovara.</p>
-------------------	--	--	---	--	---	--

E. POVEZANOST PREDMETA S DRUGIM ODGOJNO-OBRAZOVNIM PODRUČJIMA, MEĐUPREDMETNIM TEMAMA I PREDMETIMA

Glavni pokretač filozofije je znatiželja prema svim segmentima svijeta i života o kojima se može misliti. Filozofija je prirodno povezana s predmetima Logika i Etika kao svojim disciplinama, te s Hrvatskim jezikom i književnošću (pitanje jezika, refleksija o svijetu i životu).

Filozofija je posebno povezana s društveno-humanističkim područjem (dotiče se većine tema unutar ovoga područja). Vezana je s Psihologijom (pitanje racionalnosti, identiteta, spoznaje, cjelovitosti osobe), Sociologijom (promišljanje o čovjeku kao društvenom biću), Politikom i gospodarstvom (pitanje oblikovanja društvenih uređenja i odgovarajućih ekonomskih odnosa), Povijesti (razvoj ideje/a kroz povijest, razvoj društva i odgovarajućih društvenih odnosa), Geografijom (problematizacija čovjekova položaja u svijetu, njegove odgovornosti spram svijeta i prirode, tj. zaštitom okoliša), a s Vjeronaukom je veže pitanje o postanku svijeta i promišljenje o čovjeku kao moralno odgovornom biću.

Povezanost Filozofije s prirodoslovnim područjem najviše je izražena u pitanjima metodologije, izvjesnosti spoznaje i znanja. S Fizikom je vezuje propitivanje prirode i svijeta u kojem živimo. Odgovor na prirodu postanka svijeta traže i jedna i druga, što ih nerazdruživo povezuje, pogotovo uzevši u obzir samo ishodište fizike. S Matematikom ju povezuje strogo i apstraktno mišljenje, pitanje statusa matematičkih objekata i utemeljenosti matematike. Poveznica s Biologijom su u prvom redu ontologija i filozofska antropologija, npr. pitanje nastanka i razvoja života i vrsta.

S umjetničkim područjem povezuje ju propitivanje cilja i svrhe umjetnosti, čovjekovog stvaralaštva, umjetničke interpretacije, percepcije, doživljajnosti, kreativnosti.

Informatička pismenost važna je za snalaženje i komuniciranje s filozofskim sadržajima.

S jezično-komunikacijskim područjem Filozofija je povezana jasnim i preciznim iznošenjem misli koje omogućava kvalitetnu komunikaciju i suradnju. Sadržajno su povezane kroz analizu i interpretaciju tekstova.

Međupredmetne teme se ostvaruju na sadržajnoj razini (putem obrade pojedinih tema). *Građanski odgoj i obrazovanje* te *Održivi razvoj*, s kompetencijama koje razvijaju, povezani su sa svim domenama Filozofije. Tema *Učiti kako učiti* povezana je s kompetencijama koje se razvijaju kroz nastavu Filozofije. Tema *Zdravlje* povezana je prije svega s domenama *Postojanje i svijet* te *Djelovanje i orijentacija*, a *Osobni i socijalni razvoj* osobito s domenama *Djelovanje i orijentacija* te *Društvo i politika*, dok je veza s *Poduzetništvom* tendencija prepoznavanja vlastitih i tuđih potencijala, kao i izrada strategija planiranja.

F. UČENJE I POUČAVANJE PREDMETA FILOZOFIJA

F.1. Iskustva učenja

Osobitost predmeta Filozofija, u odnosu na većinu drugih nastavnih predmeta, svojevrsna je isprepletenost subjekta i objekta istraživanja. Naime, u učenju i poučavanju filozofije treba poučavati o filozofiji, a filozofija je ujedno metoda poučavanja. Princip „filozofijom o filozofiji“ nije nikakva prepreka za učitelja i učenika nego predstavlja otvaranje mogućnosti za dobro upoznavanje učenika s onim što filozofija jest, može i treba biti.

Kao prvo, stječući uz učiteljevu pomoć znanje o filozofiji, učenik se upoznaje s filozofskim pristupom problemima (tj. s metodama filozofije), s poviješću filozofije (tj. poviješću ideja kao poviješću razvoja filozofskih teorija, uključujući ključne filozofe), te s filozofskim pitanjima i filozofskim pojmovljem. Time također spoznaje da filozofija nije samo skup znanja o određenom području (filozofija kao jedna od znanosti), nego da ona „pokriva“ upravo sva područja života i svijeta te da promišlja predmete i metode drugih znanosti (filozofija kao meta-znanost), odnosno da je ona neka vrsta „znanja o znanju“. U tom je smislu važno uzajamno povezivanje Filozofije sa sadržajima drugih nastavnih predmeta, od Logike i Etike, preko drugih predmeta iz društveno-humanističkog, jezično-komunikacijskog, prirodoslovno-matematičkog i umjetničkog područja, do međupredmetnih tema.

Kao drugo, uz stjecanje znanja o filozofiji, učenje i poučavanje filozofije treba voditi usvajanju i razvijanju filozofskih vještina – poticati i njegovati sposobnost filozofiranja ili kritičkog promišljanja svojstvenog filozofiji. To se postiže kroz samostalnu i zajedničku analizu i interpretaciju filozofskih i drugih tekstova te kroz nepristranu prezentaciju tuđih stavova i argumentiranu prezentaciju vlastitih stavova, a osobito kroz dijalog koji treba biti središnji moment učenja i poučavanja filozofije. Kroz iskustva čitanja tekstova i susretanjem s različitim stavovima učenik treba naučiti artikulirati vlastite stavove ne samo u usmenom obliku (samostalna i zajednička prezentacija uz korištenje elektroničke opreme, rasprava, debata itd.) nego i kroz stvaranje vlastitih tekstova (eseja), čime razvija vještine akademske pismenosti.

Kao treće, kroz učenje i poučavanje filozofije učenik treba prepoznavati probleme svakodnevnog života kao probleme koji zahtijevaju temeljitije promišljanje i dublju refleksiju, odnosno artikulirati probleme svakodnevnog života kao filozofske probleme, pronalazeći ono opće u kaosu pojedinačnosti uz pomoć filozofskih koncepata i teorija. To podrazumijeva i otkrivanje prethodno neprepoznatih problema uz pomoć filozofije, a time i približavanje „apstraktnih“ filozofskih pojmova i stajališta iskustvu učenika.

Na taj se način u nastavnom procesu ozbiljuje dijalektika poučavanja i učenja, obrazovanja i odgoja te teorije i prakse, a raznolika iskustva učenja doprinose cjelovitom (kognitivnom, afektivnom, socijalnom, moralnom i estetskom) razvoju učenika, što je dodatno naglašeno širokim tematskim zahvatom predmeta Filozofija, koji je iskazan kroz domene i odgovarajuće teme.

Pojam razumijevanja za potrebe učenja i poučavanja razložen je u razinama usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda. Od učenika se ne zahtijeva razumijevanje filozofskih sustava u njihovoj cjelini i svim detaljima jer to, osim što nije cilj srednjoškolskog učenja i poučavanja filozofije, nije niti moguće ostvariti. No od njega se očekuje da u nastavnom procesu aktivno sudjeluje i uz pomoć učitelja istražuje. Kako bi se to postiglo, učenika se potiče na propitivanje svakoga teksta i učiteljeva izlaganja. Zahtijeva se da propituje valjanost argumentacije, uvjerljivost iskazanih i neiskazanih pretpostavki, razloge za odbačene alternative (često neiskazane u tekstu), da istražuje implikacije sustava mišljenja i slično. Preporučuje se da učenje i poučavanje započne otvaranjem pojedinih problema sugeriranih u razradi trećeg ishoda i razgovorom o njima, povezivanjem problema s učenikovim iskustvima, znanjima i vjerovanjima, pri čemu su učeniku na raspolaganju samo vlastita promišljanja i pri čemu učitelj s ostalim učenicima propituje njihovu logičku dosljednost i implikacije, a tek onda uvedu filozofski tekstovi koji probleme nastoje obuhvatnije razriješiti. Iskustvo takvog učenja i poučavanja treba se ogledati i u zahtjevima vrednovanja.

F.2. Uloga učitelja i nastavnika

Osnovna je uloga učitelja u učenju i poučavanju. Filozofije planiranje, organiziranje, realiziranje i vrednovanje aktivnosti kojima će se ostvariti predviđeni ishodi, odnosno steći određena znanja i vještine. Pritom učitelj treba uzimati u obzir predznanja učenika i njegova stajališta kako bi ga kontinuirano i metodično uvodio u područje filozofije s kojim se do tada upoznao tek fragmentarno.

Bez obzira na autoritet koji među učenicima stječe svojim znanjem i držanjem, učitelj treba prije svega biti voditelj ili moderator aktivnosti koje se provode u učenju i poučavanju. Suradnički i konstruktivan odnos učitelja i učenika može se također ostvariti na razini planiranja i organiziranja učenja i poučavanja, jer predmetni kurikulum eksplicitno navodi da sadržaj i aktivnosti jednog dijela nastavnih sati tijekom godine učitelj definira sam, ovisno o vlastitom interesu, a uvažavajući interes učenika (učitelj mora, uz obradu triju obveznih domena, kao četvrtu domenu izabrati ili jednu od ponuđenih izbornih domena ili ekstenzivniju i dublju obradu jedne od obveznih domena).

Učiteljevo izlaganje i rad na tekstu povod su za diskusiju. Ona je najvredniji i najosjetljiviji dio učenja i poučavanja. Tek kroz nju učitelj može procijeniti koliko je učenik razumio i doživio problem o kojemu se raspravlja i koliko mu je jasno ponuđeno rješenje. Tek u skladu s tom procjenom učitelj može dalje planirati učenje i poučavanje.

Učitelj učeniku treba omogućiti okružje u kojemu će se osjetiti slobodan iskazati svoje misli, no mora i očuvati visoku intelektualnu razinu na kojoj se diskusija izvodi ne gubeći iz vida njezin cilj. Smjer kojim će krenuti diskusija nije predvidiv, i stoga takvo učenje i poučavanje od učitelja zahtijeva znatno dublje i šire poznavanje sadržaja od onoga koje pokazuje samim izlaganjem.

Učitelj se pri vođenju diskusije može voditi sljedećim smjernicama:

1. Sadržaji koji se u diskusiji iznose trebaju biti relevantni.
2. Uvjerenja učenika treba uvažavati, ali ona nisu argument (niti su to uvjerenja učitelja).
3. Ako se netko ne slaže s tezom, on treba ukazati na premisu koja nije prihvatljiva i obrazložiti zašto, te pokušati opravdati alternativu.
4. Ne treba se pretjerano uplitati u diskusiju, nego je otvoriti učeniku.
5. Ako učenik ne može doći samostalno do problema, treba ga usmjeravati prema njemu.
6. Treba održavati diskusiju na razini načela.
7. Prema učeniku se treba odnositi kao prema zrelom i ozbiljnom sugovorniku – njegove misli uzeti ozbiljno i nastojati ih razumjeti.

Uloga učitelja je i kroz izlaganje neprestano povezivati teme, kontekstualizirati ih i pomagati u aktualiziranju.

Učitelj treba učeniku pokazati da je filozofija ne samo važna nego i nužna za razvijanje sposobnosti koje doprinose osvještavanju, artikuliranju, raspravljanju i rješavanju raznorodnih problema s kojima se čovječanstvo i danas suočava.

F.3. Materijali i izvori

Primarni materijal za učenje i poučavanje Filozofije jesu udžbenici izrađeni u skladu s kurikularnim zahtjevima, ali se učitelj i učenik, u ostvarivanju predviđenih ishoda, ne bi trebao oslanjati samo na udžbenike, nego bi trebao koristiti i druge materijale koji će unaprijediti nastavu, odnosno učiniti je s jedne strane zanimljivijom, a s druge strane sustavnijom.

U obzir dolaze raznovrsni materijali: od rječnika, leksikona i enciklopedija, znanstvenih i stručnih članaka u časopisima te poglavlja iz znanstvenih i stručnih knjiga, preko novinskih članaka iz različitih medija, online materijala (npr. društvenih mreža i slično), do primjera iz književnosti i likovne umjetnosti te filmova. U domenama koje se tiču etičke, socijalno-političke i estetičke problematike (*Djelovanje i orijentacija; Društvo i politika; Stvaralaštvo i umjetnost*) dodatni materijali koji ne pripadaju filozofskom i znanstvenom diskursu od posebne su važnosti, ali preporučuju se i u drugim domenama.

Također se, u svrhu temeljitijeg upoznavanja s filozofskim djelima, preporučuje uvođenje lektire iz Filozofije. Pritom učitelj, procjenjujući interese i mogućnosti učenika, te u skladu s obrađivanim temama i raspoloživim brojem sati, može ponuditi za lektiru cjelovita djela, odabrana poglavlja iz opsežnijih djela ili kompilacije tekstova o određenim temama, vodeći računa o tome da broj stranica ne prelazi stotinu stranica tijekom jedne školske godine.

S obzirom na sve navedeno, dobra opremljenost učionica (priručna knjižnica, računalo, projektor, televizor itd.) predstavlja veliku prednost.

Sve ne-udžbeničke (metodičko-didaktički neobrađene) materijale učitelj treba prethodno pripremiti i prilagoditi, kako bi ti materijali mogli ostvariti svoju funkciju u učenju i poučavanju i kako bi se putem njih mogli postići predviđeni ishodi. U izboru, pripremi i prilagodbi ne-udžbeničkih materijala učitelj se može konzultirati sa samim učenicima, budući da uspjeh učenja i poučavanja u velikoj mjeri ovisi o učeničkoj percepciji važnosti i izazovnosti ponuđenih tema.

F.4. Okruženje

Učenje i poučavanje filozofije izvodi se uglavnom u učionici, ali se dijelovi učenja i poučavanja (osobito oni koji se tiču etičke, socijalno-političke i estetičke domene) mogu provoditi i u raznim oblicima izvanučioničke nastave.

S obzirom na učioničko učenje i poučavanje, preporučuje se izbjegavanje klasičnog uređenja razreda (nastavnička katedra okrenuta učeniku, a učeničke klupe složene jedna iza druge) te organizacija radnog prostora u vidu dijaloškog kruga i, kada to zahtijevaju radni zadaci, u vidu grupa.

U svakom slučaju, i učionički i izvanučionički dio učenja i poučavanja treba stvarati poticajno okruženje za usvajanje znanja i stjecanje vještina predviđenih predmetnim kurikulumom, za što je najodgovorniji predmetni učitelj. Okruženje ne podrazumijeva samo ugodne prostorne uvjete nego i odgovarajuću atmosferu koja se stvara primjerenim odnosom učitelja prema učeniku, učenika prema učitelju i učenika međusobno.

F.5. Određeno vrijeme

Filozofija se poučava u 4. razredu srednje škole, i to najmanje 64 sata tijekom jedne školske godine.

Učitelj je odgovoran za to da raspoloživi broj sati rasporedi na takav način da budu primjereno ostvareni ishodi iz četiriju domena (tri obvezne i jedna izborna).

Unutar 5. obrazovnog ciklusa nastava Filozofije predviđena je kao obvezna, no učenici je mogu birati i kao izbornu.

F.6. Grupiranje djece i učenika

U razrednim odjelima moguće je formirati manje grupe koje će međusobno koordinirati osmišljavanje i provedbu aktivnosti, uz motiviranje, praćenje i pomoć učitelja.

Grupiranje učenika unutar razreda treba biti u službi temeljitog rada, ali i poticanja kreativnosti, što se može ostvariti i kroz samostalni i kroz grupni rad.

NIJE LEKTORIRANO

G. VREDNOVANJE ODGOJNO-OBRAZOVNIH ISHODA U PREDMETU FILOZOFIJA

Vrednovanje u nastavnom predmetu Filozofija usklađeno je s odgojno-obrazovnim ciljevima i ishodima predmeta. Usmjeren je prikupljanju informacija o usvojenosti ishoda i procjeni postignuća u pojedinim vremenskim razdobljima tijekom školske godine. Vrednovanje je usuglašeno sa smjernicama Okvira za vrednovanje procesa i ishoda učenja u odgojno-obrazovnom sustavu RH.

Ovim smjernicama određuju se svrha, elementi, pristupi i načela vrednovanja i izvješćivanja.

Svrha vrednovanja i izvješćivanja u prvom je redu unapređivanje učenja i napredovanja učenika kao aktivnog sudionika u nastavnom procesu. Pri vrednovanju učitelj osobitu pozornost usmjerava na cjelovit razvoj i pozitivnu motivaciju učenika.

Ocjenjivanje proizlazi iz odgojno-obrazovnih ishoda i provodi se kroz tri elementa (pri čemu se prva dva ishoda vrednuju u prvom elementu, a treći ishod u drugom elementu ocjenjivanja) :

1. poznavanje filozofskih pojmova i sustava,
2. filozofska analiza i argumentacija,
3. samostalnost i odgovornost.

Formativni pristup vrednovanju ne rezultira ocjenom i usmjeren je na unapređivanje i prilagodbu budućeg učenja i poučavanja. Učitelj, kroz nastavni proces, kontinuirano prati napredovanje učenika i prema tome osmišljava daljnje načine učenja i poučavanja, a učenik dobiva povratne informacije o svome radu i napredovanju.

Naglasak je na aktivnom sudjelovanju učenika koji kroz dijalog (odgovore na postavljena pitanja tijekom procesa poučavanja, samostalno postavljanje pitanja učitelju vezanih uz pojašnjenje ili dublji uvid u teme te kroz dijalog s ostalim učenicima, predstavljanje radova /referata, plakata i sl./) daju povratne informacije učitelju i/ili razmjenjuju iskustva učenja s ostalim učenicima. U učenju i poučavanju filozofije razvija se sposobnost učeničkog samovrednovanja i vrednovanja drugih učenika koje se zasniva na promišljenoj i argumentiranoj kritici i samokritici što rezultira uspješnom prilagodbom osobnih pristupa učenju i preuzimanju veće odgovornosti za učenje.

Vrednovanje naučenog rezultira ocjenom i provodi se periodično, a kroz različite oblike vrednovanja može se provoditi i na svakom satu. Ovu vrstu vrednovanja učitelj provodi kroz esejsku zadatak. Usmena provjera također je obvezna, a provodi se putem diskusije na satu.

Druge vrste provjera znanja nisu obvezne, ali učitelj ih može provesti. U njima prednost imaju zadaci esejskog tipa, problemski zadaci i analiza teksta, kako bi se rezultati provjere uskladili s razinama usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda. Vrednovati se mogu i prezentacije, izrade plakata, izvještaji o filozofskoj lektiri i sl., pri čemu se učitelj vodi mogućnostima i afinitetima učenika.

Kriteriji vrednovanja i ocjenjivanja moraju biti jasno određeni i unaprijed poznati učeniku.

Zaključna procjena temelji se na ocjenama dobivenim iz većeg broja raznovrsnih provjera i metoda vrednovanja koje se provode kontinuirano tijekom cijele nastavne godine, a kojima se provjerava učenikova usvojenost odgojno-obrazovnih ishoda. Zaključna ocjena ne mora biti aritmetička sredina pojedinačnih ocjena. U njezinom oblikovanju može pomoći i učiteljeva procjena učenikove samostalnosti i odgovornosti.

Razine usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda samo su smjernice učitelju za određivanje ocjene pa se ocjena ne mora nužno točno poklapati s navedenom razinom usvojenosti.

Izveštavanje o postignućima, usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda, aktivnosti i napredovanju učenika odvija se kontinuirano tijekom cijele školske godine.

NIJE LEKTORIRANO